

II RIIGIKOGU

5. istungjärk.

Protokoll nr. 122 (8).

1924 a.

II. Riigikogu koosolek 20. juunil 1924 a. kell 10 hommikul.

Kokku on tulnud 82 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **F. Akel**, rahaminister **O. Strandman**, põllutöominister **A. Kerem**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, teedeminister **K. Kark**, kohtuminister **R. Gabrel**, sõjaminister **O. Amberg**.

P ä e w a k o r d :

1. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete **Andres Nõmme** ja **Gustaw Lange** wahiallajätmise asjas.

2. Weneaegiste õnnetusjuhtumiste pensionide maksmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Ühispiimatalituste laenufondi seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Wäikestes tsiivil- ja kriminaal-kohtuasjus edasikaebe korra muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

5. Kostja kohtusse kutsumise ja tagaselja otsuste täitmise korra muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

6. Laewade mõõtmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Piimasaaduste wäljaweo kontrolliseadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

8. Seadus wastutuse kohta Tallinna linnawalitsuse laenu eest — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. Eesti wabariigi ja Saksa riigi wahel ilmasõja tagajärjel tekkinud nõudmistele õiendamise kokkuleppe kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 10.25 min.

1. Päewakorra Juhataja **L. Raudmuutmine. kepp**: Awan Riigikogu koosoleku. Juhatusel nimel on päewakorra kohta teada anda, et päewakorrast jääb wälja 7-es päewakorra-punkt „piimasaaduste wälja-

weo kontrolliseadus“ rahaasjanduse komisjoni ettepanek, sellepärast, et ta juba eile l. lugemisel wastu wõeti.

Põllutöominister **A. Kerem**: Teen ettepaneku päewakorda täiendada punktidega: põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamise laenu seadus l. lugemisel ja teiseks — põllumajandusliikude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus — l. lugemisel, neid punkte päewakorra-punktide 7-da ja 8-da wahel asetades.

Juhataja **L. Raudkepp**: Päewakorra kohta on tehtud järgmised ettepanekud: kirjalik ettepanek töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühma esitaja rkl. **Luts'u** poolt: „Panen ette wõtta esimeseks päewakorra-punktiks: komisjonide täiendawad walimised,“ ja põllutöoministri poolt: „Päewakorda täiendada punktidega: 1) põllumajandusliikude õperaamatute kirjastamise laenu seadus — l. lugemisel; 2) põllumajandusliikude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus — l. lugemisel.

Asun rkl. **Luts'u** ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 12 häält, wastu 25 — sellega tagasi lükatud.

Asun härra põllutöoministri ettepanekute hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanekud wastu wõetud.

2. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete **Andres Nõmme** ja **Gustaw Lange** wahiallajätmise asjas. Koosseisu komisjoni aruandja **J. Märtsen**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Oma kirjawahetuses Riigikogu juhatusel on kohtuminister teatanud, et **Andres Nõmme** ja **Gustaw Lange** on kohtuwõimude poolt wahialla wõetud. Nende wastu on tõstetud süüdistus nuhtlusseaduse § 102 põhjal. Ja nende kohta on selgunud, et nemad on osa wõtnud salaorganisatsioonist, kelle ülesandeks on Eesti riigis makswat korda kukutada ja maksma panna Wene nõukogude riigi

korda ja töörahwa diktatuuri. Kohtuwõimud on seda asja uurinud ja nende süü kindlaks teinud. Gustaw Lange on 62 a. wana, kodanik Otepää alewist, ameti poolest rätsep ja kübarsepp. Tema on olnud Eestimaa töörahwa partei osakondade organiseerija Tartumaa Otepää alewis ja Riigikogu ning Tartu maakonnanõukogu töörahwa ühise wäerinna kandidaat, kes Eestimaa põrandaaluse kommunistliku partei keskkomitee juhtnõoridele wastawalt II Riigikogu ja omawalituste asutuste walimiste puhul Otepää alewis rahwa seas ühise wäerinna kasuks kihutustööd tegi ja koosolekuid korraldas. Olewate materjaalide põhjal ning ülekuulatud tunnistajate seletuste puhul on kohtuwõimud tema süü kindlaks teinud ja süüdistatakse teda § 102 põhjal, mille puhul teda raskem karistus ootab. Et temal wõimalik ei oleks end kohtu-uurimise eest kõrwale hoida, esines kohtuminister ettepanekuga teda wahi alla jätta. Koosseisu komisjon on Gustaw Lange kohta käiwa süüdistusmaterjaali läbi waadanud ja leidnud selle küllaldase olewat tema süüteo põhjendamiseks. Et ka ennem on Riigikogu liikmeid, kes samadel alustel süüdistatud, wahi alla jäetud, sellepärast panen koosseisu komisjoni nimel ette, lubada kohtuwõimudele Riigikogu liiget Gustaw Lange't wahialla jätta.

Teine süüdistatawatest on Andres Nõmme. 60 a. wana, ameti poolest piima-meier. Olles Tartumaal Wõtikwere wallas Eestimaa töörahwa partei organiseerija ja liige ning Riigikogu ja Tartu maakonnanõukogu ühise wäerinna rühma liikme kandidaat, on tema Eestimaa põrandaaluse kommunistliku partei juhtnõoridele wastawalt II Riigikogu ja omawalituste asutuste walimiste puhul Wõtikwere wallas majast majasse käinud töörahwa ühise wäerinna kasuks agiteerimas. Teda süüdistatakse sama § 102 põhjal ja ka tema kohta on kohtuminister esinenud ettepanekuga teda wahi alla jätta. Koosseisu komisjoni nimel teen ettepaneku lubada kohtuwõimudele Riigikogu liiget Andres Nõmme't wahialla jätta.

K. Ast (sd.): Ilma, et mul wähegi tahtmist oleks nende wäljaandmiste kohta waidlusi algada, sest Riigikogu liigete seisukoht on juba eelmistest juhtumistest teada, tahaksin siiski mõni sõna nende wäljaantawate kohta öelda. Mõlemad wäljaantawad nii Nõmme kui ka Lange on

wanad inimesed, üks 60 ja teine 62 aastat wanad, sellepärast on wäga raske otustada, kas nad tõepoolest wõisid aktiivselt kommunistliku partei tegelased olla. Nõmme wastu, nii nagu koosseisu komisjoni aruandja seletustest näha, pole mitte mingisuguseid tõelikka tunnistusi. Üks tunnistaja ütleb Nõmme kohta, et tema olla kommunistliku kalduwusega. Teine tunnistaja ütleb, et tema olla ööd ja päewad kihutustööd teinud ühise wäerinna kasuks, nimelt ööd ja päewad. Kolmas tunnistaja ütleb tema kohta, et tema olla teinud ühise wäerinna kasuks kihutustööd ja oma tunnistuse lõpul ütleb weel seda, et Nõmme hulkus ööd ja päewad ringi kihutustööd tehes, nähtawasti pidi ta kusagilt palka saama, sest et tal ei olnud mingisugust muud teenistust. See on siis kõik see süüdistusmaterjaal, mille järele seda 60-aastast wanameest wastutusele wõetakse. Süüdistus on wormuleeritud § 102 all, aga andmeid selle süüdistuse põhjendamiseks ei ole, lihtsalt tunnistajad ütlewad, nad olla teinud ühise wäerinna jaoks kihutustööd, hulkunud ööd ja päewad ringi kihutustööd tehes ja see on kõik see süüdistus, selle põhjal on wormuleeritud wastutusele wõtmise. Muidugi selle süüdistuse wormuleerimise juures on nähtawasti raskuspunkt selles, et tema ühise wäerinna nimekirjas kandidaadina seisib ja selle jaoks kihutustööd tegi.

Teine süüdistataw on Lange, ta on 62-aastane wanamees, ka ühise wäerinna kandidaat ja nähtawasti see asjaolu, et ta ühise wäerinna kandidaat oli, ongi põhjust andnud ta wastutusele wõtmisele. Üks tema wastu tunnistaja, maamees, tunnistab, et tema olla ühise wäerinna kasuks põrandaalust kihutustööd teinud. Mina tahaksin küsida, kas see tunnistajamaamees tõesti oskaks seletada, missugused need põrandaalused kihutustööd on ja missugused on need põrandaalused kihutustöö juhtnõorid, sest tol ajal oli kihutustöö päewakorras, kõik erakonnad tegid kihutustööd. Kui ma küsiksin, missuguste juhtnõoride järele tegi kihutustööd see 62-aastane wanamees, siis usun, et tunnistaja ei oska seda öelda. (J. Sepp, mo.: Ta sai nii aru sellest asjast.) Ja ma saan aru ja tean, et iga sotsialist on kogupõllumehe silmis maal kommunist.

Teine tunnistaja ütleb, et Lange on olnud täielik kommunist, kolmas aga, tema nägemise järele olla ta olnud õige agar kommunist. Siis pannakse Lange'le

süüks veel seda, et ta 12 põhilauseid tööliste nõudmisest olla omaks võtnud. Teadupärast seisawad need 12 põhilauseid wõi põhinouet 3 aastat päewakorral. Ja kõik teawad, et neist 12 nõudmisest ei ole midagi, mis wõiks kuritegeline olla. Neid 12 nõudmist on laiali laotatud proklamatsioonides ajalehtedes ja ajakirjades, aga kunagi ei ole ei kohtu- ega politsei-wõimul meelde tulnud selle eest kedagi wastutusele wõtta.

Siis süüdistatakse teda, et tema laiali laotanud lendlehti, ei ole mitte öeldud, missuguseid lendlehti, aga kui ta oleks pörandaaluseid lendlehti laiali laotanud, siis oleks ta tingimata politsei poolt kinni wõetud ja siis ei oleks pruukinud tagant järele ühelgi tunnistajal öelda, missuguseid lendlehti tema laiali laotanud on. Lendlehtede laialilaotamisest, mida kõik rühmad tegid ja missugune tegewus ka ühise wäerinna meestel lubatud on, ei wõinud sugugi oletada, et siin kuritahtlusega tegemist on, aga ometi on see 62-aastane wanamees midagi sarnast korda saatnud sellega, et ta olewat koosolekutel rääkinud sellest, et meil olgu riigipiirid wabad, ning politseid ja sõjawäge ärgu peetagu seal ja, et politsei ja sõjawägede käest peaks sõjariistad ära wõetama ja kui juba kedagi warustada, siis tingimata töölisi. Minu teada ei ole niisugused üleskutsed politsei ja sõjawäe suhtes mitte kuritahtlikud.

Mina arwan, et igal Riigikogu liikmel wabadus on esitada seadust, mis kõneleb sellest, et edaspidi wõiks Eestis sõjawägi ära kaotatud saada ja usun, et selle eest kedagi ometi wastutusele ei wõeta. Lühidalt lausun veel kord, kummagi nende wäljaantud isikute, nii Nõmme kui ka Lange kohta ei wõi öelda, et nad Eestis tahtsid makswat riigikorda kukutada, wõi midagi sarnast kuritahtlikku toime panna, seda ei wõi sugugi öelda 62-aastase inimese kohta.

Süü, mis temale peale pannakse, on, et ta olla ühise wäerinna jaoks walimise kihutustööd teinud ja selleks lendlehti laiali laotanud. Austatud härrad Riigikogu liikmed, kui Teie nüüd arwate, et see süü, mis nende kohta ette toodud, et nad olla kihutustööd teinud, siis on see ometi kõigile erakondadele lubatud, kes oma nimekirjaga Riigikogu walimistest osa wõtawad, tagant järele aga seda kihutustööd kuritahtlikuks nimetama hakata, on wähe imelik, sest siis ei jää meil üldse mingisugust garantiid ühiskondliku julge-

oleku wastu, siis muutuwad kõik meie walimised farsiks. Siis wõib wõimulepääsenud erakond wähemussejäänud erakonda oma kihutustöös kuritahtlikuks tunnistada ja kui teie arwate, et sarnane oma wastaste wastane wõitlus õige on, siis antagu wälja see 60- kui ka 62-aastane wanamees.

J. Welt (ühw.): See ei ole mitte esimest korda, kus meie seltsimehi Riigikogust wälja antakse. Meie oleme mitmed korrad oma seisukohta selles asjas awaldanud ja asjata oleks seda veel kord siin ette tooma hakata. Eriti kriipsutan siin alla seda, mis koosseisu komisjoni selletuskirjast näha, nagu olla siin erapooletult ja seaduslikult talitatud. Mina ütlen aga, siin ei ole mitte erapooletult ega seaduslikult talitatud, waid wastupidi, erapoolikult ja mitteseaduslikult, mille sihiks on töörahwa ühise wäerinna rühma kaotamine Riigikogust.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpuna on aruandjal.

Aruandja J. Märtson: Ma tahtsin tähendada, et asi nii ei ole, nagu siin mitmed kõnelejad on tähendanud. Need wanamehed on juba weneajal suured kommunistlikud tegelased olnud, üks nendest oli okkupatsiooni ajal mahalaskmise jaoks määratud, kuid wallaelanikkude palwel jäeti see otsus täitmata. Üks asi on kindel, meil Eestis on rahwas suutnud oma wõimu ja kindlat riigikorda makswa panna ja ma arwan, et iga Eesti kodanik peab selle eest walwel olema, et temalt see riigikord riisutud ei saaks, sellepärast on meie ülesanne sarnastele kuritahtlustele tõket panna. Kuritegu ei ole üksi siis kuritegu, kui ta korda saadetud on, waid on ka juba siis kuritegu, kui seda teha kawatsetakse ja meie peame tingimata need kawatsused eemale hoidma. Sellepärast teen ettepaneku koosseisu komisjoni nimel lubada kohtuwõimudele need Riigikogu liikmed wahialla jätta.

Juhataja L. Raudkepp: Koosseisu komisjoni poolt on ettepanek tehtud lubada kohtuwõimudele wahi alla jätta Riigikogu liikmeid Gustaw Lange't ja Andres Nõmme't.

J. Piiskar (is.): Ma teen ettepaneku lahus hääletada.

Juhataja L. Raudkepp: Ettepanek on tehtud lahus hääletada. Panen

hääletamisele lubada kohtuwõimudele wahiialla jätta Riigikogu liiget Gustaw Lange't. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 32 ja wastu 20 häält, ettepanek on wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb lubada kohtuwõimudele wahiialla jätta Riigikogu liiget Andres Nõmme't. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 33 ja wastu 21 häält, ettepanek on wastu wõetud.

3. Weneaegiste õnnetusjuhtumiste pensionide maksmise seadus—redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast**: Enne ettekandmist tähendan, et ümberkirjutamisel on redaktsiooni komisjoni ettepanekusse wiga tulnud. Siin on öeldud „ja suurus“, aga peab olema „ja summa“, „ja selle summa“, mitte aga „ja selle suurus“, (loeb):

Redaktsiooni komisjon esitab Riigikogule kinnitamiseks „Weneaegiste õnnetusjuhtumiste pensionide maksmise seaduse“ lõpuliku redaktsiooni Riigikogus kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ühes järgmise muudatusega:

1. § 6, wiimane rida: ja selle summa, p. o. ja summa.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

4. Ühispiimatalituste laenufondi seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast** (loeb): Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette kinnitada „Ühispiimatalituste laenufondi seaduse“ lõplik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ilma muudatusteta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Wäikestes tsiwiil- ja kriminaal-kohtuasjus edasikaabe korra muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast** (loeb): Redaktsiooni komisjon esitab Riigikogule kinnitamiseks „Wäikestes tsiwiil- ja kriminaal-kohtuasjus edasikaabe korra muutmise seaduse“ lõpuliku redaktsiooni Riigikogus kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ilma muudatusteta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Üldkomisjoni aruandja rkl. Jaakson puudub, sellepärast jääb wahele järgmine päewakorra-punkt — kostja kohtusse kutsumise ja tagaselja otsuste täitmise korra muutmise seadus.

6. Laewade mõõtmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja Rei puudub, aruandja kohuseid täidab komisjoni abiesimees rkl. Soots.

Üldkomisjoni aruandja **J. Soots**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Praegune seadus on tarwis selleks, et laewade mõõtmise normisid kokkukõlasse wiia Lääne-Euroopa seadustega. Kuna meie laewade mõõtmised on sündinud endiste Wene seaduste alusel, mis Lääne-Euroopa omadega kokkukõlas ei ole, siis oli tarwis uus Eesti seadus luua. Kokkukõla Lääne-Euroopa seadustega on selleks tarwis, et meie laewu, mis wäljamaale on sattunud, uuesti ümber mõõtma ei hakata, ja sellega aega ei raisata, nagu see senniajani on sündinud, ja sellepärast siis oli ka tarwis sisse wõtta need tingimised, mis harilikult rahvuswahelistes konwentsioonides on ette nähtud, et meie siis wastastikku üksteise laewade mõõtmise wõiksime tunnistada konwentsiooni alusel. Laewade mõõtmise seadus isenesest on kogu tehnilisi norme, sellepärast mina nende juures nüüd esimesel lugemisel peatama ei hakka, ja teen ettepaneku seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on laewade mõõtmise seadus esimesel lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Soots**: Teen ettepaneku kolmepäewalist tähtaega selle seaduse esimese ja teise lugemise wahel mitte pidada.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

**7. Seadus wastu-
tuse kohta Tal-
linna linnawalit-
suse laenu eest
— I lugemisel.**

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Weberman**: Juba mitu aega tagasi on Tallinna linna omavalitsus hoolt kandnud selle eest, et leida välislaenu, millega vajalisi linna tarwidusi korraldada. Läänud aasta keskpaiku selgus, et sarnast laenu võimalik saada on, kuid mõnesugustel poliitilistel põhjustel jäi see asi mõneks ajaks soiku, niikaua, kui uus linnawolikogu teatud kindla ilme sai. Nüüd on selgunud, et Tallinna linnawalitsus võib kuni 100.000 sterlingnaela laenu saada selleks, et Ülemiste järwe äärde ehitada uut weewärki ühes kiirfiltritega, mis linnaelanikkude laiemate kihtide huwide seisukohast äärmiselt tarvilik on. Tallinna wesi on, nagu teada, äärmiselt segane, olgugi, et praegusel ajal bakterite poolest tema väga rikas ei ole. Et laenu saamise juures need finansringkonnad, kes seda laenu võimaldavad, soowivad, et Wabariigi Walitsus garanteeriks selle laenu tagasimaksmist ja protsentide õigel ajal tasumist, siis on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud see seadus, et sellekohast wolitust seadusandlikul teel saada. Filtrite korraldamine on kawatsetud ühele Inglise firmale ülesandeks teha, kuna linnawalitsus omal korraldusel mõned vähemad tööd teeb, nii et sellest laenuna saadawast 100.000 sterlingnaelast läheks wäljamaale võib olla kõigest 20—35.000 sterlingnaela. Seega läheb $\frac{3}{4}$ sellest laenust töö tegemiseks ja materjaalide ostmiseks meil Eestis, nii et sellel laenul oleks ka tööpuuduse wastu wõitlemise suunas õige suur tähtsus. Linnawalitsus ja rahaministeerium on ühes koos võimaluse leidnud ühendust luua wäljamaa finans-ringkondadega, kelle kaudu see laen saaks siis ka antud. Laen ise oleks $7\frac{1}{2}\%$ -line ja esialgselt ühe aasta peale antud, kuid need laenutingimised on sedamoodi ette kawatsetud, et laenuandja ise huwitatud on sellest, et see laen pikendatud saab. Selle aja wältel arwatakse siis ka võimaliku olewat seda laenu pikaajaliseks obligatsioon-laenuks muuta. Minul ei ole kahjuks võimalik lähemaid laenutingimusi aruandjana Riigikogu awalikul koosolekul ette kanda, sest see on täiesti arusaadaw, et krediidide ja välislaenu korraldamise küsimusi harilikult ei saa mitte awalikkudel koosolekutel arutada. Kuid rahaasjanduse komisjonis, kus kõik Riigikogu rühmad

esitatud on ja milline koosolek kinniseks kuulutati, kanti ette andmed nende asjaolude kohta, ja rühmade esitajatel on võimalik olnud sel teel nende tingimustega lähemalt tutvuneda. Et Tallinnas, meie pealinnas, rohkem kui kümnes osa kõigist Eesti kodanikkudest elab, ja tööpuuduse wastu wõitlemine kõige rohkem just siin, kui meie suuremas tööstuse keskkohas kulusid nõuab, siis on sellel laenul, nagu ma juba tähendasin, ka tööpuuduse wastu wõitlemise suhtes väga suur tähtsus. Selle laenu teine ja võib olla weel suurem tähtsus seisab selles, et tema õieti esimene suurem välislaen on, mille realiseerimine Eestis meile ka järgmiste välislaenude korraldamisele lubaks asuda. Seda arwesse wõttes teemina ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel, seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

A. Jürman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewa seadusega wõetakse riigi peale garantiid Tallinna linnawalitsuse poolt tehtawa wäljamaa laenu asjus. Laen, mis teha kawatsetakse, ulatab umbes 180 miljoni Eesti marga peale ja selle laenuga tahetakse Tallinna linna weewärgi uuendamist läbi wiia. Meil on teada, nagu see ka seletuskirjas öeldud, on laen lühikeseajaline, teda antakse ainult ühe aasta peale, $7\frac{1}{2}\%$ protsendiga, peale selle komisjoni kuludeks 1%. See on wõrreldes protsentide seisukohalt kerge ja wastuwõetaw laen. Kui nüüd aga seda arwesse wõtta, et Tallinna linnawalitsuse poolt kawatsetawa weewärgi ümberehitamine läheb umbes 200 miljonit marka maksma, sellejuures aga Tallinna linna weewärk mitte see kõige halwem ei ole, siis on küll küsitaw, kas sel alal korralduste ja ümberehituste läbiwiimine hädatarwilik on, kui arwesse wõtta weel praegust majandusliku kriisi aega ja suurt rahapuudust. Kui laen oleks pikaajaline, siis oleks see rohkem wastuwõetaw. Aga arwesse wõttes, et laen antakse wälja lühikeseajalise laenuna, võib olla saab juba aasta järele sisse nõutud, siis tuleks meil oma wähestest kapitaalidest umbes 200-miljoniline kulu wälja anda nende ehituste ja korraldustööde peale, mis mitte hädatarwilikud ei ole, seda kõiki tuleb käesolewa seaduse wastuwõtmise juures arwesse wõtta. Rahaasjanduse komisjonis toodi kaudseid põhjusi ette, et see ettewõte meile võimaldaks välislaenu üldse saada. Kui

aga välislaenu wõtta, siis peaksid ka selle tingimised niisugused olema, mis wõimaldavad välislaenu kasulikult ära tarwitada, välislaenu aga igal tingimisel wõtta oleks kardetaw. Seda esiteks. Ja teiseks peaks see ka kõige otstarbekohasem ettewõte olema, kuhu seda välislaenu tarwitada, mida aga Tallinna linna weewärgi ümberehitamise kohta mitte öelda ei wõi. Nõnda oleks lühikeseajalise välislaenu wõtmise weewärgi korraldamiseks, mis mitte hädatarwilik ei ole, mitte otstarbekohane. Waadeldes sellest seisukohast välislaenu wõtmise peale, on riigil wastutuse laenu eest oma peale wõtmise rohkem kui küsitaw.

Rahaminister O. Strandman: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei saa salata, et sellel, mis praegu härra Jürman rääkis, teataw alus on. Sellepärast olen mina ka rahaasjanduse komisjonis, kus mina pikemalt selle laenu üle rääkisin, teatanud, et praegusel silmapilgul Wabariigi Walitsus sellest laenusamamisest niiwõrd huwitatud ei ole, et ta tingimata tarwilik peaks olema. Aga sellel laenul on teine tähtsus, mispärast ka rahaasjanduse komisjon ta wastu wõttis ja millest härra Jürman waikis. See tähtsus on nimelt see, et meie peaksime wäljamaalt soetama aluseid, et teed valmistada tulewase laenu realiseerimiseks, mis meie majanduselu parandamiseks kõigesündsam abinõu oleks. Üks wõimalus niisugust teed valmistada oleks praegune juhatus. Kuid Wabariigi Walitsus on seisukohal, mida ka mina rahaasjanduse komisjonis kindlasti teatasin, et tema niisugust garantiid laenu asjus mitte oma peale ei wõta ilma rahaasjanduse komisjoni teadmata. Sellepärast peab ka rahaasjanduse komisjon, kui Riigikogu laiali läheb, omale õiguse wõtma, waheajal kokku tulla. Iseenesest ei ole aga praegu mitte soowitaw läbirääkimisi laenu üle katkestada ja praegu eitawat seisukohta wõtta, sest sellega lõikaksime meie omal katki ühe välislaenu tegemise wõimaluse. Kui aga Riigikogu teisiti otsustab, — mina olen rahaasjanduse komisjonis kõnelenud sellest, — wõtab tema praegusel silmapilgul meie tulewiku lootused ära. Aga kelle teostada need asjad tulewikus jääwad, seda näitab tulewik.

Juhataja L. Raudkepp: Rahaasjanduse komisjoni poolt on ettepanek tehtud käesolew seadus I lugemisel

wastu wõtta. (Häälletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja E. Weberman: Teen ettepaneku seadus II lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja L. Raudkepp: (Häälletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Põllumajandus- Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Jürman: Aus-
likkude õperam- duse komisjoni aruandja A. Jürman: Aus-
matute kirjasta- ni aruandja A. Jürman: Aus-
mise laenu seadus Jürgenstein: Aus-
 — I lugemisel. tatud Riigikogu liik-
 med! See wäikene kaheparagrahwiline seadus ei taha midagi uut tuua, waid ainult korraldada seda laenu, mis Riigikogu on andnud oma tänawuses eelarwes kirjastusühing „Agronomile“ — 3 miljonit marka — põlluteaduse raamatute kirjastamiseks. Nagu teie teate, walitseb kirjastamise alal meil teataw kriis, kus raamatuid ei juleta trükkida sellepärast, et kapitaal kasin ja minnek wäiklane on. Põllutööteaduse raamatuid tahetakse meil wälja andma hakata põllutööministeeriumi kaudu antawate riigi laenude abil. Neid raamatuid peab kirjastama põllutööministeeriumi poolt wäljaantud korralduse järele. Seaduses eneses on lühidalt öeldud, et põllutööministeerium annab selle laenu ja Wabariigi Walitsusel on õigus laenu wäljaandmise korraldusi teha, nende kindlustamist, tagasimaksmist ja muid asju ära määrata. Et seda seadust mitte pikaks ja kirjuks teha, siis on põllutööministeeriumi seletuskirjas lähemalt ära tähendatud, kuidas põllutööministeerium seda laenu wälja annab. Nimelt laenu garanteerib „Agronomi“ warandus ja ühisuse liikmed, kelle wastutus kolmkord 500 marga peale tõuseb. Ühisuse eestseisus on kohustatud põllutööministeeriumile laenu samas suuruses tagasi maksuma ja tasumise kohta on ette nähtud tingimised, et ühisus peab raamatuladude ja tagawaradega, mis kaunis suured on, laenu kindlustama. Laen antakse 7 aasta peale 4%. Tagasimaksmine algab teise aasta algul peale ja iga aasta tuleb tagasi maksta 1/6 laenust, nii et 7 aasta pärast laen terwena tagasi peab makstud olema. Rahaasjanduse komisjon waatas selle eelnõu läbi, ühes nende motiiwidena, mis

seletuskirjas ministeeriumi poolt on ette toodud, arwas aga omalt poolt tarwilikuks juurde lisada seda, mis siin tähendamata on jäetud ja nimelt, et kirjastusühing „Agronoom“ selle eest hoolt kannaks, et need raamatud, mis riigi abil trükitud, mitte liig kallilt rahwa kätte ei läheks, waid siin wõimalikult madalam hind tehakse, ja selle läbi nende laialilaotamine rahwa seas hõlbustatud oleks. Põllutööministeerium on kohustatud sellepeale tähelpanu pöörama. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Häälataakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürgenstein**: Ma panen ette seadus lähemal koosolekul arutusele wõtta ilma kolmepäewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Häälataakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

9. Põllumajanduslikkude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetuslaenu fondi seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmerman**: See seadus wõimaldab põllumajanduslikkude kutsekoolide ja katsejaamade riikliku toetusfondi asutamist, ja on peaaegu sõnasõnalt maha kirjutatud koolimajade ehitusfondi seadusest, ainult lühendatud kujul. Summade kogusuurus, mida ta puudutab, on ümmarguselt juba 26½ miljonit marka: eelmistest aastatest 6½ miljonit ja täna wusi 20 miljonit. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Häälataakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Zimmerman**: Teen ettepaneku seadus II lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Häälataakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Arutamisele tuleb wahelejäädud päewakorrapunkt.

10. Kostja kohtusse kutsumise ja tagaselja otsuste täitmise korra muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Jackson**: Ausatud Riigikogu liikmed! Käesolewa seadusega tahetakse kohtupidamises läbi wiia järgmised parandused. Paljudesse riikidesse ei ole meie kohtutel mitte wõimalik asjaosalistele kutseid saata, sest meie riik ei ole suutnud weel kõigi riikidega teha wastawaid konventsioonisid. Sinna kutsekirjade saatmine on sellepärast praegusel ajal wõimatu; see teeb kohtupidamises suuri raskusi. Käesolewa seadusega tahetakse ära parandada see puudus selle läbi, et kostjad, kes niisugustes riikides elawad, kutsutakse kohtusse selles samas korras, nagu kostjad, kelle elukoht teadmata, see on kutsekirjade asemel antakse kohtuistumisest teada kuulutuste läbi ajalehtedes.

Järgmine parandus, mida seadus teeb, on see, et kohtukutsed tulewad awaldada peale „Riigi Teataja“ weel ühes eriajalehes. Senni kuulutati kohtukutsed ainult „Riigi Teatajas“, kuna aga „Riigi Teatajal“ rahwa keskel wõrdlemisi wähe lugejaid on, siis on tarwilik selleks, et kostjatele, kelle elukoht teadmata, tõsiselt wõimaldada teatust saada kohtuistumisest, kuulutust awaldada ka eraajalehes.

Edasi on meil kohtupidamises suureks puuduseks see, et tagaselja otsuseid, mis ei ole pööratud eeltäitmisele, on wõimatu raske täita. Need otsused seadusejõusse ei astu enne, kui kostjale tõsiselt ei ole kutsekiri ühes otsuse ära kirjaga kätte antud. On nüüd kostja elukoht teadmata, siis on otsuse ära kirja kätte andmine wõimatu, ja sellepärast sarnased otsused seadusejõusse kunagi ei astu. Et sellest puudusest üle saada, on püütud kõiksugu kõrwalabinõusid tarwitusele wõtta. Nõudjad on tihti selle otstarbega appellatsiooni kaebtuse otsuse peale sisse andnud, et siis hiljem wõimalik oleks otsust täita. Kuid sarnaste kõrwaliste abinõude tarwitusele wõtmine ei ole kohtupraktikas soowitaw nähtus. Iseäranis rohkesti raskusi on wiimasel ajal abielulahutuste asjus tehtud tagaselja otsuste täitmise juures. Tähendatud küsimuse lahendamiseks määrab käesolew seadus, et kõik tagaselja otsused tulewad wälja kuulutada „Riigi Teatajas“ ja ühes eraajalehes samas korras, nagu awaldatakse kohtukutsed. Kuulutuse ilmumise päewast „Riigi Teatajas“ rehkendatakse edasikaeb-

tuse tähtaeg. Ei ole selle tähtaja jooksul edasikaebtus sisse antud, astub otsus seadusejõusse ja wõib täide wiidud saada. Selle läbi saab tagaselja otsuste täitmine wõimalikuks tehtud. Korrektiiviks selle wastu, et kostjatelt, kes kuulutuste läbi kohtusse kutsutud, ei saaks liig kergesti wõimalus wõetud edasikaebamiseks, on seadusse üles wõetud § 835¹, mille läbi kostjale, kelle elukoht teadmata oli, ja kelle wastu selle tõttu tagaselja otsus wälja kuulutati, kolme aasta jooksul pärast kohtuotsuse wäljakuulutamist „Riigi Teatajas“ õigus antakse pöörata kohtu poole palwega, et kohus temale uuendaks tähtaja edasikaebtuse sisseandmiseks. Selle korrektiwi läbi on ka kostja huwid kaitstud ja sellepärast on seaduses ette nähtud kord tagaselja otsuste täitmiseks täiesti õigustatud. Üldkommissjoni nimel panen ette seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Jaakson**: Teen ettepaneku seadus II lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise tähtaja ära ootamata.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

11. Eesti wabariigi ja Saksa riigi wahel ilmasõja tagajärjel tekkinud nõudmiste õiendamise kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

nõudmiste õiendamise kokkuleppe kinnitamise seadus sisaldab otsekohe selle kokkuleppe suhtes ainult üheainsa ratifitseerimise paragrahwi. Kokkuleppe sisu on lühikene. Mõlemad lepinguosalisel pooled seletawad, et nemad mingisuguseid nõudmisi teine teise wastu ei tõsta. Selle lepingu tagajärjed on aga meile, et need nõudmised, mis Saksa riigi wastu tõsteti, tulewad teatawas osas meie riigil tasuda. Tähendan ära, missugused nõudmised meie riigi ja Saksa riigi poolt on üles seatud. Nimelt on Eesti nõudmised kolme kategooriasse jagatud: 1) Saksa wägede poolt tehtud kahjud, 2) Wene

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **W. Hasselblatt**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti wabariigi ja Saksa riigi wahel ilmasõja tagajärjel tekkinud

enamlaste poolt tehtud kahjud ja 3) Eesti osa Wenemaa heaks langewaid reparatsioonide. Teisest ja kolmandast kategooriast loobuti, kui mitte wormilikult, siiski selles mõttes, et walitsus ei leidnud tarwilikuks neid summasid Saksa riigi käest nõuda. Saksa nõudmised olid järgmised: 1) mahajäetud waranduse eest, 2) mereministeeriumi arwe, 3) walitsemise arwe, 4) mitmesugused arwed, 5) laewade eest. Sellejuures selgus, et Saksa riigi nõudmised on natukene suuremad, kuldrublas arwatud, kui meie poolt esitatud nõudmised. Selle lepingu tagajärjel tuleks Eesti riigi kodanikkude nõudmised oma peale wõtta, mis on selle eelnõu § 2-ses ette nähtud. Meie praeguse sõjakahjude hindamise määruks 25. weebr. 1919 a. on ette nähtud, et tulewad ära hinnata kõik-sugu waranduslikud kahjud, mis ilmasõja tagajärjel wabariigi piirides wõi riigi kodanikkudele tehtud. Selle seaduse põhjal tehti ringkirjaliselt kodanikkudele ettepanek, oma kahjud ära tähendada ja oma nõudmised Saksa walitsuse wastu sisse anda hindamise komisjonile. Sellekohaseid palwekirju on wäga palju sisse tulnud ja neid wõiks jagada kolme kategooriasse ja nimelt: 1) omawalitsuste nõudmised, 2) eraisikute ja eraseltside nõudmised ning 3) tööliste palganõudmised. Mis puutub omawalitsuste nõudmistesse, siis on Wabariigi Walitsuse seletuskirjast näha, et waewalt läheks korda selgeks teha, kas omawalitsused on mahajäänud warandustest, nendele antud rahasummadest jne. suurema tulu kui sõjakahju saanud. Wõib siiski oletada, et tulud on suuremad. Üldine omawalitsuste nõudmiste summa ulatab 1.700.000 kuldrublani. Tööliste wäljamaksmata palkade summa teeb wälja 6.700.000 kuldrubla. Eraseltside nõudmised ja eraisikute nõudmised teewad wälja 19.000.000 kuldrubla, kusjuures on kuldrubla summa kätte saadud, arwates 1 rubla = 3 Eesti marka.

Rahaasjanduse komisjon leidis, et meie riigi poolt tulewad need kahjud tasuda ainult teatawas piirides, nimelt ainult meie kodanikkudele ja eraseltsidele, kelle juhatus oli kahjusaamise ajal Eesti wabariigi piirides. Meil ei ole mingisugust põhjust wäljamaalaste kahjusid oma peale wõtta. Erasikute ja -seltside nõudmiste arw on umbes 16.000. Nendest 16.000 nõudmisest on ainult umbes 30 nõudmist 100.000 ja 500.000 wahel, kuna ülejäänud kõik wäikesed on, 30 margast kunni mõne tuhandeni. On arwata, et

kahjutasu saamises on huwitatud ainult mõned üksikud, kuna teised väikeste kahjude tõttu wiie aasta möödumisel, tasusaamises ükskõikseks on jäänud ja ei ole huwitatud Eesti wabariigilt seda kahjutasu nõuda. Wõib oletada, et nendest nõudmistest suurem osa ära langeb. Need nõudmised ei ole täpselt läbi kaalutud ja võib olla, et uurimisel selgub, et mitmed nõudmised ei ole õigustatud, ehk on jällegi liialdatud. Määrus 25. weebruarist 1919 a. § 29 on öeldud, et peakommissjoni otsused on lõpulikud, aga need asjad, mis tekkisid ilmasõja ja okkupatsiooni ajal, need kahjutasud pannakse ette Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks. Need 16.000 nõudmist ei ole weel Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette pandud, kuid seda tehtakse weel. Rahaasjanduse komisjon leidis, et see küsimus tuleb järk-järgult õiendada, ja kõik kahjusajad, kes Saksa riigi vastu nõudmised tõstsid, on õigustatud kolme kuu jooksul seletama, kas nad soowivad kahjutasu saada. Need nõudmised tehakse siis kindlaks ja kui need nõudmised ei ole kindlaks määratud Eesti markades, waid teiste riikide rahaüksuses, näiteks Saksa markades, idarublas wõi naelsterlingites jne., siis tuleb selle kohta Wabariigi Walitsusel kindlaks määrata kursiwahe. Sest kui meie praegusel ajal tasuks kahjusid kas wõi idamarkades, siis mina arwan, et keegi ei hakka seda kahju sisse nõudma, wõi selle tasuga rahul jääma. Teisiti on jälle kahjutasu kindlakstegemine naelsterlingites ja igatahes tuleb Wabariigi

Walitsusel seda läbi kalkuleerida ja kurs kindlaks teha. Et seadusandlik kogu wõiks seda teha, on waewalt wõimalik ja ei ole ka otstarbekohane ja sellepärast on § 3-as ette nähtud, et Wabariigi Walitsusel on õigus käesolewa seaduse § 2 elluviimiseks määrusi välja anda. See seadus arutati läbi ka wäliskommissjonis, kes seisukohale asus, et käesolewa lepingu ratifitseerimine on soowitaw poliitilisest küljest ja seda silmas pidades, et selle seadusega kindlustatakse hea wahekord Saksa riigiga ja et rahalisest küljest mingisuguseid raskusi ei ole, millest ei saaks üle, sellepärast teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku käesolewat seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt**: Teen ettepaneku käesolew seadus II lugemisele wõtta ilma kolmepäewalise tähtajata I ja II lugemise wahel.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Tänase esimese koosoleku päewakord on läbi. Teine koosolek algab weerandtunni pärast. Tuletan Riigikogu liigetele meelde, et wahepeal mitte unustada oma nime kwoorumraamatusse sisse kirjutamast. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 11.30 min. päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

